

Ivan KOPREK, Ivan ANTUNOVIĆ, Pero VIDOVIĆ (ur.), *Život biraj – elige vitam*. Zbornik radova prigodom 75. rođendana msgr. prof. dr. sc. Valentina Pozaića, umirovljenog pomoćnog biskupa Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 2020, 614 str.

Ante Belić
ante.belic@ffrz.hr

U izdanju Filozofsko-teološkoga instituta Družbe Isusove u Zagrebu tiskan je spomen-zbornik povodom 75. obljetnice života pomoćnoga zagrebačkoga biskupa u miru Valentina Pozaića, koji je rođen 15. rujna 1945. godine. Zbornik su uredili isusovci, profesori na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu: Ivan Koprek, Ivan Antunović i Pero Vidović. Prilozi, raspoređeni u pet poglavlja, potječu iz pera Pozaićevih prijatelja, suradnika i nekadašnjih učenika i tematski odgovaraju njegovu biskupskom geslu »Život biraj«, a odatle je očito i potekla ideja za naslov zbornika.

U uvodnom dijelu zbornika nalazimo *Predgovor* (5-6) Josipa kardinala Bozanića, u kojemu zagrebački nadbiskup, pored ostaloga, ističe Pozaićevu neumornu revnost u promicanju »kulture života«. Slično će u svom uvodnom prilogu naslova *Mons. Valentin Pozaić vrlo aktivan u promicanju »kulture života«* (11-12) istaknuti i Želimir Puljić, nadbiskup zadarski i predsjednik Hrvatske biskupske konferencije. Ivan Šestak, SJ, profesor na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, priredio je tekst naslova *Biobibliografski zapis u povodu 75. obljetnice života Valentina Pozaića, pomoćnoga zagrebačkoga biskupa u miru* (13-29), u kojemu je ukratko prikazao život i rad mons. Pozaića te kronološkim redom iznio njegovu bibliografiju koja ima čak 305 naslova!

Prvo poglavlje *Pred vas stavljam: život i smrt... Život, dakle, biraj!* (Pnz 30,19) donosi četiri priloga koji se bave pitanjem odnosa života i smrti. Marijan Steiner, SJ, umirovljeni redoviti profesor Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, u svom prilogu *Ljudski zemaljski život od začeća do smrti* (33-44) promišlja o ključnim momentima ljudskoga života, kao što su začeće, rođenje, umiranje i smrt, upućujući u završnom dijelu na vječni život kao na konačnu svrhu ljudskoga života. Ivan Koprek, SJ, dekan Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, u svom radu pod nazivom *Smrt: životna tema i misaona*

dilema (45-54) piše o smrti kao biološkoj činjenici, analizira osobnu perspektivu smrti i dotiče se stava kojega čovjek zauzima pred tim fenomenom. Osvrće se i na aktualnu situaciju pandemije u kojoj jedan mali virus slama »ljudsku veličinu«, koja je nerijetko plod oholosti. Anto Mišić, SJ, profesor te Mikolaj Martinjak SJ, asistent, s Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, u prilogu s naslovom *Smrtni život ili životna smrt. Elementi Augustinove filozofske antropologije* (55-79), iznose temeljne probleme i njihova rješenja u Augustinovoj misli o čovjeku. Posljednji prilog ovoga poglavlja napisao je Ivan Antunović, SJ, s Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, a nosi naslov *Promišljanje o ljudskom životu u zbilji starenja i umiranja prema Karlu Rahneru* (81-94). Starost je ovdje prikazana u pozitivnom svjetlu – kao most prema mlađim naraštajima, a umiranje pak nije tek proces, nego događaj koji zahvaća čitava čovjeka.

Drugo poglavlje zbornika *Bioetika i medicinska etika* obuhvaća devet priloga vezanih uz ove teme kojima se mons. Pozaić tijekom svojega života bavio. Profesorica Suzana Vuletić te student Darin Gibanjek s Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Đakovu, potpisali su prilog »*Obes/cijenjena*« *vrijednost duhovne dimenzije ljudskog života u kontekstu sekularizacijske ideologije medicinske biotehnologije* (94-115). U njemu se ističe važnost otvorenosti prema novim oblicima tehnologije, ali i važnost duhovnosti i promišljanja nad posljedicama koje takva tehnologija donosi. Zbornik su svojim radom (*Bio*)*etičke implikacije eksplantacije organa. Teologija i medicina u dijaloškom susretu s binomima život – smrt i zdravlje – bolest* (117-144), obogatili profesor Tonči Matulić te asistent dr. sc. Ante Bekavac s Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Oni upozoravaju na složene etičke implikacije transplantacijske medicine koja je već u ovom trenutku dosegla neslućene mogućnosti, ali koja mora poštovati i temeljna etička načela, osobito dostojanstvo ljudske osobe. Stamenko Šušak, profesor Medicinskoga fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, inače po struci kardiokirurg, napisao je rad *Kvalitet i/ili svetost života* (145-154). Autor u svojoj zanimljivoj spekulaciji jednoj klasičnoj, otvorenoj ontologiji – koja čovjeku daje dostojanstvo i zadaje svetost – suprotstavlja suvremenu, zatvorenu ontologiju koja čovjeka zatvara u sebe, u svoj *self*, u kojemu nema mjesta ni za koga drugoga, osim za njega samoga. Takvu ontologiju zbog njezine nekrofilnosti valja nadići svjetlom kršćanske etike.

Primarijus Martin Ćuk, pedijatar na Klinici za dječje bolesti u Zagrebu, svoj je prilog naslovio *Pristup umirućem djetetu* (155-158). Autor ističe važnost komunikacijskih vještina koje je u tako teškoj situaciji potrebno prilagoditi dobi djeteta, stupnju obrazovanja te njegovim religijskim i kulturološkim uvjerenjima. Tadija Milikić, SJ, docent na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti i glavni urednik časopisa *Obnovljeni Život*, piše o materiji savjesti u svom radu *Pravilo ljudskoga i kršćanskoga života. Savjest prema Klausu Demmeru* (159-178). Savjest je i prema ovom njemačkom moralnom teologu neotuđiva, neodreciva i nezamjenljiva instancija u donošenju moralne odluke. Mirjana

Radan, naslovna docentica, specijalistica ginekologije i opstetricije u Županijskoj bolnici Čakovec, potpisuje vrlo aktualan prilog naslovljen *Priziv savjesti u medicini* (179-193), u kojemu nastoji pružiti cjelovit pogled na priziv savjesti koji obuhvaća interdisciplinarni pristup, u kojemu svoju riječ imaju medicina, biologija, etika, filozofija, psihologija i druge znanosti. Slovak liječnik Ján Ďačok, SJ, profesor moralne teologije na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu, sudjeluje u zborniku radom *La colonizzazione ideologica e la vita umana – Riflessione teologico-morale* [Ideološka kolonizacija i ljudski život – Teološko-moralno promišljanje; vlastiti prijevod] (195-232). Autor donosi na vidjelo interverte pape Franje o žestokom proboju onih ideologija koje Sveti Otac naziva »ideološkom kolonizacijom« i koje su arhitekti kulture smrti. Katolička crkva, na temelju Božje objave, jest jedina institucija koja na najsublimniji način promovira i brani ljudski život i njegovo dostojanstvo, baš kao i vrijednost obitelji kao nukleusa svakoga društva koje želi imati budućnost.

Internistica Jasenka Markeljević, profesorica na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u svom prilogu *Transhumanizam – Quo vadis, Croatia?* (233-247), svraća pozornost na znanstvena postignuća i umjetne inteligencije, čija puka mogućnost primjene prijeti transformaciji ljudskoga bitka i njegove singularnosti. Rad zapravo poziva na ponovnu afirmaciju ljudske osobe i njezina neotuđiva dostojanstva. Posljednji prilog drugoga poglavlja zbornika *Antropološki dualizam rodne ideologije. Analiza dualističkih korijena i ideoloških polazišta rodne ideologije u svjetlu Istanbulske konvencije i kršćanske antropologije* (249-280) potpisuje Martina s. Ana Begić, docentica na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Ona analizira razdvajanje roda i spola u okviru »rodne ideologije«, što dovodi u pitanje antropološke korijene ljudskoga društva, te i u nas uzrokuje dodatne napetosti.

Treće poglavlje zbornika naslovljeno je *Biblijske teme o životu*, a sadrži dva priloga u kojima se obrađuju biblijske teme povezane s temom života. Silvana Fužinato, docentica na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu, u svom prilogu *Između života i smrti. Značenje pustinje u Svetome pismu* (283-298) piše o slici pustinje u biblijskim tekstovima. Pustinja kao »neplodno« mjesto i mjesto na kojem se ne može živjeti, može u Božjem spasenjskom naumu, na temelju susreta s Bogom, postati upravo mjestom života i poslanja. U radu pod naslovom *Kruh života: Euharistijski pešer u Četvrtom evanđelju* (299-321) profesor Pero Vidović, SJ, i Arkadiusz Krasicki, docent na Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru, donose sinkronijski pristup tekstu (literarno i tematski) šestoga poglavlja Ivanova evanđelja.

Četvrto poglavlje *Filozofski i pravni priloz* obuhvaća devet radova vezanih uz područja interesa biskupa Pozaića. U prvom prilogu »*Doista, od punine njegove svi mi primismo...*« (Iv 1,16). *Filozofska refleksija o Temelju postojanja i djelovanja na tragu metafizičko-moralnog načela »agere sequitur esse«* (325-341) Ante Pavlovića, SJ, docenta na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti, ističe

se nužnost utemeljenosti moralnog djelovanja u spomenutom izričaju klasične metafizike. Anto Gavrić, OP, profesor na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti, autor je priloga *Pravo na život u misli sv. Tome Akvinskog* (343-361), u kojemu se iznosi cjelovita onto-antropološka perspektiva Evanđeoskoga naučitelja, koja ističe veličinu i dostojanstvo čovjeka. Sljedeći prilog *Samotranscendiranje u službi hodočašćenja Istini. Od sjetilne zamjedbe, razuma i vjere do karizme* (363-377) djelo je Nikole Stankovića, SJ, umirovljenoga profesora Fakulteta filozofije i religijskih znanosti i dugogodišnjega Pozaićeva kolege iz iste zbornice. Autor polazi od naravne sposobnosti otkrivanja istine, zatim analizira pojedine crkvene dokumente, te ukazuje na potrebu čovjekove »milosne preobrazbe«, koja mu osvjetljava nadnaravno objavljene sadržaje i ističe potrebu trajnoga transcendiranja, koje je nužno i naravnoj spoznaji i razumu koji je »prosvijetljen« vjerom. U radu naslova *Psychē – počelo života* (379-390) Marina Novina, docentica na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti, traga za »zlatnom niti« koja bi povezivala drevne i antičke mislioce u tumačenju čovjeka, a pronalazi je u misli o duši, koja nije samo počelo života nego i cjelokupnoga čovjekova samorazvoja. Autorica ponavlja Sokratov poziv na brigu o duši, jer briga o duši je ujedno i briga o životu samome!

Ivan Čulo, naslovni docent i vanjski suradnik na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti, u svom prilogu *Filozofski izvori pojma »ljudsko dostojanstvo« u kontekstu ljudskih prava* (391-414) izlaže filozofske izvore, osobito one personalističke, koji su pridonijeli oblikovanju pojma »ljudsko dostojanstvo« u kontekstu ljudskih prava. Slijedi rad *Abrahamove dvojbe i etika Božje šutnje. U strahu i drhtanju Sorena Kierkegaarda* (415-430) Daniela Miščina, profesora na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti, koji se u analizi problema Božje šutnje u tijeku Abrahamove kušnje služi metodičkim postupkom Sorena Kierkegaarda iz njegova djela *Strah i drhtanje*, a dotiče se i misli Josipa Ratzingera i Emmanuela Levinasa. Rad *Zaštita prava na izbor ženidbenog druga u kanonskom zakonodavstvu* (431-445) zajedno potpisuju Klara Čavar, docentica na Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru te Marija Džinić, docentica na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti. U prvom se dijelu obrađuje kanonska zapreka za sklapanje braka zbog otmice, a u drugom je riječ o kanonskoj zapreci zbog prisile i straha. Prilog naslova *Reforma Rimske kurije i mjerodavna tijela za pitanja života, medicinskih znanosti i zdravstvenih djelatnika* (447-463) priredio je dr. sc. Ivica Ivanković Radak, sudski vikar Međubiskupijskoga suda prvoga stupnja u Novom Sadu. Autor nagoviješta da reforma nove apostolske kurije ulazi u završnu fazu, te potom daje kratak prikaz novoutemeljenih tijela Rimske kurije, a to su *Dikasterij za laike, obitelj i život* te *Dikasterij za promicanje cjelovitoga ljudskoga razvoja*.

Ovo poglavlje zaključuje mr. sc. Ivan Kovač, djelatnik Kongregacije za biskupe u Vatikanu, prilogom *L'omissione della trattazione dei casi di abuso sessuale da parte dei Vescovi e le competenze della Congregazione per i Vescovi*

[Propusti biskupa u istraživanjima slučajeva spolnog zlostavljanja i nadležnosti Kongregacije za biskupe; vlastiti prijevod]. Autor analizira odredbe motu proprio *Vos estis lux mundi* koje se odnose na propuste biskupa a koji su usmjereni na ometanje ili izbjegavanje građanskih i crkvenih istraga protiv klerika u vezi s kažnjivim djelima spolnog zlostavljanja i mjerodavnostima Kongregacije za biskupe.

Zbornik završava šestim poglavljem naslovljenim *Sentire cum Ecclesia*, a u kojemu se nalazi sedam radova vezanih uz teme nauka, djelovanja i povijesti Katoličke Crkve. Pravilo sv. Ignacija »suosjećati s Crkvom« vidljivo je naime u djelovanju i promišljanju biskupa Pozaića, koji je po formaciji bio redovnik-isusovac. Mihály Szentmártoni, SJ, umirovljeni profesor pastoralne psihologije na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu, priredio je rad naslova *Živjeti u Crkvi – živjeti za Crkvu. Sentire cum Ecclesia* (489-501). Autor nudi čitatelju analizu pravila sv. Ignacija Loyolskog koja pomažu osnaživanju pozitivnoga osjećaja prema Crkvi, i to unatoč svim nesavršenostima koje se – kako u povijesti, tako i u sadašnjosti – nalaze na njezinu vidljivom licu. Ukratko, autor sa sv. Ignacijem nudi mistični pogled na stvarnost Crkve! Prilog *Euharistija, vrelo života i nadahnuća prvih kršćana* (503-515) potpisuju zajedno Ivona Letica, magistra religiozne pedagogije i katehetike te Ivan Bodrožić, profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Autori ističu središnju ulogu euharistije u životu prve kršćanske zajednice, koja je bila i susret s Bogom, ali i nadahnuće za moralni život. Rad s naslovom *Izabrana pitanja vjerskog odgoja u obiteljskom okruženju* (517-529) djelo je Jadranke Garmaz, profesorice na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Ona analizira neke teme vjerskoga odgoja u obitelji glede moralnoga, biblijskoga i proročkoga odgoja djece, ističući ujedno važnost okvira mira i tišine, ali i svjedočanstva povjerenja u Boga, koje djeca moraju doživjeti kod svojih roditelja. Zdenko Dundović, docent na Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru napisao je prilog *Posjedi zadarskih hospitala u 16. stoljeću* (531-547). Rad se temelji na istraživanju arhivske građe iz Državnoga arhiva u Veneciji, a do izražaja dolazi značenje hospitala i skrbi za siromahe u Zadru u tom razdoblju.

Svoj prinos Pozaićevu zborniku dao je i provincijal Hrvatske pokrajine Družbe Isusove pater Dalibor Renić, docent na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti te zamjenik Velikoga kancelara. U svom radu *Pastoralno i duhovno razlučivanje u nauku pape Franje* (549-566) Renić analizira značenje pojma razlučivanje u nekim važnijim dokumentima Svetoga Oca, uspoređuje pastoralno i moralno razlučivanje, te se, među ostalim, dotiče i pojma razlučivanje u kontekstu misli sv. Ignacija Loyolskoga i isusovačke duhovnosti. Na samom početku ovoga pregleda spomenuli smo uvodni tekst msgr. Želimira Puljića. Na kraju zbornika nalazimo još jedan njegov prilog pod naslovom *Uz 100. rođendan Karola Wojtyły, sv. Ivana Pavla II.* (567-585). U njemu je objedinjeno osam priloga koje je msgr. Puljić svojevremeno uputio konkretnim slušateljima

u osam različitih prigoda. Ono što ih povezuje jest živo sjećanje na život, misao i djelo sv. Ivana Pavla II., velikoga prijatelja svih Hrvata. Zbornik završava prilogom *Kultura tehnokracije i nužnost ekološkog obraćenja. Teološko-socijalna analiza suvremenog antropocentrizma i trinitarne paradigme u svjetlu enciklike Laudato Si' pape Franje (587-614)* moralnog teologa i dekana Teološkoga fakulteta u Đakovu Vladimira Dugalića. Prilog govori o ekologiji – dakle jednoj od tema kojima se također bavio biskup Pozaić – i nastojanjima pape Franje oko ekoloških pitanja, osobito izraženih u enciklici *Laudato Si'*.

Što još nadodati na ovako bogat i prikladno uređen spomen-zbornik u čast biskupu Valentinu Pozaiću prigodom njegova 75. rođendana? Velik broj autora, kao i njihova raznolikost, upućuju na osobnu veličinu msgr. Pozaića. Bio je marljiv znanstvenik koji je svojim radom mnoge inspirirao, među ostalim i zato što se strastveno zauzimao za ono bitno – za život! I napokon, bio je dobar i suosjećajan čovjek, revan svećenik-redovnik te gorljiv biskup, posve na tragu svoga uzora, nadbiskupa Alojzija Stepinca. Valja mu na svemu zahvaliti te poželjeti dobro zdravlje za mnoga ljeta!